

MARTA PAVČOKOVÁ

Správa Komisie na udelenie Ceny Nového života za rok 2018

V 70. ročníku časopisu pre literatúru a kultúru Nový život si možno všimnúť viac štúdií, esejí, recenzií, článkov, rozhovorov a nekrológov (úhrne dvadsiatich šiestich autorov) ako pôvodných prác autorov z radu Slovákov žijúcich v Srbsku. Keď ide o pôvodné práce týchto autorov, v šiestich dvojčísloch časopisu Nový život ročníka 2018 uverejnené boli prózy siedmich autorov, dráma jedného autora a báseň alebo cykly básní siedmich autorov. V tomto ročníku zastúpení boli i iní autori, a to, keď ide o prózu, piati, šesťnásti autori básní a šesťnásti autori štúdií, esejí, recenzií a článkov.

Komisiu upútalo pozornosť sedem príspevkov nasledovných autorov: *cyklus básní pod názvom Éterizácia* Zdenky Valentovej-Beličovej, č. 5-6, s. 27-29, *cyklus básní pod názvom Ostré hrany noci* Ladislava Čániho, č. 1-2, s. 12-14, báseň v próze *Forsírovanie básne* Annamárie Boldockej-Grbičovej, č. 9-10, s. 14-15, próza *Granátové jablko* Anny Margarety Valentovej č. 3-4, s. 18-19, recenzia *Slovenská básnická kultúra zahraničným pohľadom* Maríny Šimákovskej-Spevákovskej, č. 7-8, s. 58-60, úvodník *Axiológia literatúry a braku* Vladimíra Valihoru, č. 5-6, s. 1-3 a recenzia *Visutý most* Zuzany Čížikovej, č. 1-2, s. 57-59.

Členovia komisie sa rozhodli udeliť Cenu Nového života za rok 2018 za cyklus básní pod názvom *Éterizácia*, č. 5-6, s. 27-29 profesorky slovenského jazyka, profesionálnej a umeleckej prekladateľke, šéfredaktorky časopisu Nový život a autorky básní Zdenke Valentovej-Beličovej (1975).

Zdenku Valentovú-Beličovú poznáme ako šéfredaktorku časopisu Nový život, ktorá tento post zastáva štyri roky, poznáme ju ako autorku mnohých príspevkov v tomto časopise, ale aj ako ocenenú prekladateľku početných príspevkov a básní srbských literárnych osobností, čím prispieva k približovaniu srbského a slovenského literárneho korpusu.

V jej básnickej prvotine od stredoškolských čias (dvakrát ako študentka získala Cenu Rozletov 1994 a 1997) ide totiž o cyklus básní pod spoločným názvom *Éterizácia*. Úhrne je tu deväť básní: *Labyrint*, *Cesta do éteru*, *Prázdna izba*, *Na obraz človeka*, *Súrodenci*, *Polčas rozpadu*, *Po dlhom dni*, *Prípad* a *Dve perspektívy Lótovej ženy*.

Po prečítaní cyklu básní nemožno sa vyhnúť dojmu, že autorka poéziu chápe ako nadpozemskú, teda ako niečo, čo nepatrí všetkým, je to vec elitistická a patrí iba uvedomelým. Zaujímavá je autorkina motivácia. Píše navonok o veciach púhych, ale bežným sa nedostane to privilegium na ten spôsob to pojať. Z jej poézie by chcela vanúť truchlivá atmosféra, bezvýchodiskovosť dnešného človeka, keby sa nenadýchala éteru. Autorka sa do ponurej nálady neponára, iba ju konštatuje a bráni sa jej iróniou, ba i sebaíroniou.

V básni *Labyrint* na vysvetlenie rozpoltenosti lyrického subjektu medzi snahou pomôcť sebe samému a iným, rozpoltenosti medzi hriechom a morálnou čistotou autorka básní siaha po starogréckej mytológii, presnejšie po mýte o Téseovi a Minotaurovi. Lyrický subjekt si vyčíta s dávkou sebaíronie (*počuj, že múdra niť!*), že zbytočne inému poslužil na záchranu. Východisko zo svojho problému nevidí, no nedá sa pohltiť tejto bezvýchodiskovej situácii.

Starogrécka mytológia pomáha pochopiť, po čom túži lyrický subjekt aj v básni *Cesta do éteru*, dokonca pomáha pochopiť váhu tejto túžby, keďže autorka pojmom *Éterizácia* nazvala

celý cyklus básní v uvedenom čísle Nového života. Ak pojem *Aithér* podľa starogréckej mytológie chápeme ako zosobnenie čistého „horného vzduchu“, ktorý dýchajú bohovia, je jasné, že duša lyrického subjektu túži po dosiahnutí takéhoto ideálu, duchovných výšok. Éterizácia je teda cesta, proces premeny fyzického stavu lyrického subjektu do metafyzického:

Cez puklinu na hltane / ako freón / vyprchalo / všetko, / okrem skôrnatenej bolesti.

Na velebenie ticha a prostého jestvovania človeka autorka poukazuje v básňach *Prázdna izba a Súrodenci*. V prvej palác symbolizuje naše telo a prázdna izba moment meditácie lyrického subjektu, moment, keď je sám sebou. Autorka vystríha, že:

Lebo akokoľvek nádherný, / bez prázdnej izby je to len stavba / náchylná na úpadok.

V básni *Súrodenci* autorka personifikuje ticho, hovorí o ňom ako o staršom súrodencovi nemoty po hádke. Hovorí, že:

Ticho, / to je len nemá slávnosť / na počesť jedinej / chvíle, / ktorá nám patrí.

Báseň *Na obraz človeka* sa vizuálne líši od ostatných básní, no vanie z nej ten istý pocit rozčarovania z človeka a života, tá istá atmosféra, ako i z iných básní v tomto cykle. Ide o techniku ideogramu alebo kaligramu. Písmená, ba aj slová sú graficky usporiadané tak, že vytvárajú obraz *rozdrobenej hmoty*, ktorá má symbolizovať človeka, ktorý *sa kľže cez ihlovú dierku, / a rozptýli sa na amorfnú / v š a d e p r i t o m n o s ť*. Pritom medzery medzi písmenami v pojme všadeprítomnosť nechávajú dojem, že to slovo pomaly prechádza do amorfného stavu, rozptýľuje sa do priestoru aj do éteru. V básni dominuje biblický motív a ironia.

V básňach Zdenky Valentovej-Beličovej častým stavebným prvkom je kontrast. Tak je to i v básni *Polčas rozpadu*:

Modrá do seba / vstrebáva svetlo. / Modrá do seba / vstrebáva tmú.

Lyrický subjekt, ktorý symbolizuje všetkých nás, je v polovici, na *polčase* života. V tom bode začína *zobkať* zvyšky života a autorka ironicky pripomína, že aj nás život zobká, čiže neúprosne rozkladá.

Iróniu (filodendron je vlastne monstera), ba až sebaíroniu (...*úškrn zavesený na kline / vedľa kľúča (aby som si ho / nabudúce / nezabudla)*) badať i v básni *Po dlhom dni*. Lyrický subjekt (nemožno sa odoprieť dojmu, že autorka v básni vystihuje každodennosť súčasnej zamestnanej ženy, ktorá má vlastnú rodinu) prichádza z práce domov unavený, doma pookreje a spolu s domácimi:

Tancujeme dokola / tanec víl a škriatkov.

Znovu tu badať kontrast, tentokrát medzi tancom éterických bytostí – víl a šibalských škriatkov alebo je to možno iba jednoduchá narážka na domácu atmosféru a českú zábavnú televíznu tanečnú školu pre deti. Hoci ide o krátku baseň, je v nej prítomná bohatosť obrazných vyjadrení, metafor, prirovnaní, personifikácií, epitet.

Aj v tejto, aj v ďalšej básni autorka personifikuje prírodu, stromy, kry, popínavé rastliny, izbové rastliny. Dotýkajú sa jej, prirovnáva ich k susedkám, sú jej i priateľmi.

Motív básne *Prípad* je ľudská bezmocnosť, no ako aj v niektorých iných básňach lyrický subjekt sa jej nedá pohltiť. Autorka si je vedomá, že niekto by si žalud' na chodníku ani nevšimol, no jej lyrický subjekt nielenže ho zdvihne zo zeme, ale sa nad jeho existenciou zamýšľa, stotožňuje ho s bezmocnosťou človeka. Prichádza k uzáveru, že:

Tie šťavy / pred chvíľou svojimi bunkami prenášali / tep duba.

To nám napovedá, že v prenesenom význame aj človek v živote takto reaguje, vytláča zo seba iba tú šťavu, ktorú predtým nasiakol zo života.

Relativizmus správnej voľby je nosným prvkom v poslednej básni cyklu. Jej názov *Dve perspektívy Lótovej ženy* poukazuje na dve možnosti chápania momentu rozhodnutia. Autorka

námet pre báseň čerpá zo známeho biblického príbehu o Lótovej žene. S iróniou hovorí o morálnej dileme Lótovej ženy, lyrického subjektu, v prenesenom význame o dileme človeka, ktorý sa snaží byť morálny:

Ak sa obzrieš: nespraviš už ani krok. / No ak sa už nepozrieš za seba – budeš kráčať / ako škrapina spráchniveného kmeňa. / Je to tá istá cesta.

Teda po dôkladnej a hlbšej analýze prekvapivo kvalitnej poézie Zdenky Valentovej-Beličovej a zohľadnení esteticko-motivačných determinant možno ešte raz konštatovať, že jej tvorbu charakterizujú presnosť a expresivita výrazov, bohatstvo a hĺbka obrazných vyjadrení, sviežosť a svižnosť.

Ide o poéziu dneška bezohľadu na to, že autorka afirmuje univerzálne hodnoty.

A nadôvažok, je tu i gesto autorky, že si poéziu natoľko váži, že sa s ňou odvážila vyjsť do verejnosti, keď si už bola istá, že básne dozreli na mieru „horných nebies“ a aj to je vlastne zámer na éterizáciu.

Komisia sa sčasti stretla, korešpondovala aj prostredníctvom e-mailov a 16. apríla 2019 sa definitívne dohodla o udelení Ceny Nového života za rok 2018 Zdenke Valentovej-Beličovej za cyklus básní pod názvom *Éterizácia*. Laureátke blahoželajú členovia komisie: profesorka slovenského jazyka a literatúry Mária Kotvášová-Jonášová a prof. Dr. Michal Harpáň, univerzitný profesor na dôchodku, Dr.h.c. a predsedníčka, profesorka slovenského jazyka a literatúry, Marta Pavčoková.

